

ชื่อเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน อาชีวศึกษาเอกชน

Model for the Desired Habit Development of Private Vocational Students

ผู้วิจัย

ดร.พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์

ปีที่ทำวิจัยเสร็จ

พ.ศ.2550

ความสำคัญและความเป็นมาของการวิจัย

การสังเกตและประสบการณ์ที่ผู้วิจัยทำงานในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน 10 ปี เห็นว่า นักเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ซึ่งมีอายุระหว่าง 15-17 ปี เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ความสนใจ ความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ นักเรียนต้องการความเป็นอิสระ ต้องการพึ่งพาตนเอง ชอบแสดงความสามารถ บางครั้งก็อยากลองดีและคิดต่อต้านครู อาจารย์ ในเวลาเดียวกันจะเห็นว่านักเรียนวัยนี้เป็นวัยที่ต้องเผชิญกับปัญหาการปรับตัว รวมถึงท่าทีและบทบาทต่าง ๆ ทางสังคม นักเรียนช่วงวัยนี้เป็นวัยแห่งการพัฒนาเสริมสร้างในทุกด้านเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ในขณะที่โรงเรียนยังขาดรูปแบบในการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ชัดเจน และขาดการมีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังระหว่างผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษาและนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับวัยและความต้องการของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน โดยอาศัยความร่วมมือของผู้ปกครองและครูที่ปรึกษา ช่วยกันประทับประคองส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นการตอบสนองต่อแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน
2. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ตามแนวคิดของเคมมิสและแม็คแทกเกิร์ต (Kemmis & McTaggart, 1988 cited in Hopkins, 2002, p. 46) ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนกลับ (Reflect) เพื่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นวิธีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) โดยผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างร่วมกันศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้วยวิธีการสังเกตสนามวิจัย เหตุการณ์และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารบันทึกต่าง ๆ โดยละเอียดจนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว

ผู้วิจัยใช้การเปรียบเทียบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulations) ด้วยเทคนิควิธีที่แตกต่างกันและหลากหลายในการเก็บข้อมูลจากนักเรียน ผู้ปกครองและครูที่ปรึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลต่างเวลากันถึง 3 ครั้ง คือ ในเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม - พฤศจิกายน โดยมีการเก็บข้อมูลในสนามที่ศึกษาจริงทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียนด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกต และการรวบรวมหลักฐานเอกสาร นอกจากนั้น ยังได้รับความร่วมมือกับผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูลที่ต่างเวลากัน เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลกระบวนการที่เกิดขึ้น และผลที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันพัฒนา ทั้งนี้ ผู้วิจัยและทีมงานได้ใช้ระยะเวลาอยู่ในสนามที่ศึกษาตลอดระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่ มีนาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550 ทำให้ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นมีความน่าเชื่อถือ (Internal Validity)

ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะบริบทของสนามที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานที่ กิจกรรมประจำวันของนักเรียนที่โรงเรียน และที่บ้านหลังเลิกเรียน การแบ่งประเภทของนักเรียนทั้งด้านหลักสูตรและด้านความประพฤติ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูที่ปรึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองและระเบียบการควบคุมพฤติกรรมนักเรียนในโรงเรียน ให้ปรากฏชัดเจนเพื่อให้โรงเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับบริบทที่ศึกษานี้ สามารถนำผลการวิจัยไปเปรียบเทียบทดลองใช้กับสถานที่ศึกษาที่มีบริบทที่ใกล้เคียงกันนี้ (External Validity)

ประชากร

นักเรียนอาชีวศึกษาระดับ ปวช. โรงเรียนลำปางเทคโน โลยี (แลมป์-เทค)

กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนระดับ ปวช. 10 คน ผู้ปกครอง 10 คน และครูที่ปรึกษา 3 คน เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ กลุ่มนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาการเรียนและพฤติกรรมมากที่สุด (จากสถิติข้อมูลของฝ่ายคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนลำปางเทคโน โลยี ปีการศึกษา 2548) ซึ่งวิจัยดังกล่าวเป็นวิจัยของการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ความสนใจ ความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ เป็นวิจัยที่ต้องเผชิญกับปัญหาในการปรับตัว และอยากแสดงความสามารถเพื่อการเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น สำหรับกลุ่มผู้ปกครองใช้วิธีการคัดเลือกจากความสมัครใจ ยินดีสละเวลาให้ความร่วมมือกับครูที่ปรึกษา และประสงค์ให้ความช่วยเหลือ ติดตามนักเรียนอย่างใกล้ชิด และสำหรับกลุ่มครูที่ปรึกษาได้คัดเลือกจากการทำบทบาหน้าหน้าที่ครูที่ปรึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักเรียน วิธีการ

เลือกกลุ่มตัวอย่างจึงเป็นวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และเนื่องจากรูปแบบของการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงอาศัยความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่าง พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีลักษณะทั่วไปเช่นเดียวกับนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชนทั่วไป จึงสามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชนอื่น ๆ ได้

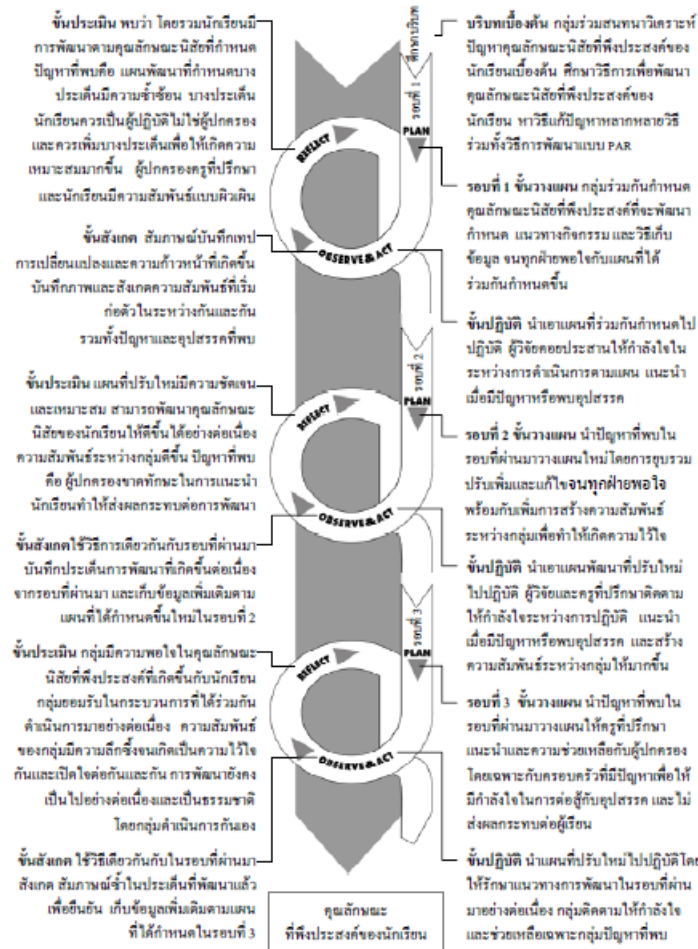
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย กรอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ที่เห็นว่าสำคัญกับกลุ่มตัวอย่าง เหตุผลของการเลือกคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์นั้น กระบวนการ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผลที่เกิดขึ้น และการประเมินผลเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น เครื่องมือที่เป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ตัวผู้วิจัยเอง ที่ต้องมีความรู้สึกร่วมกับกลุ่ม (Empathy) เป็นที่ยอมรับเชื่อถือไว้วางใจได้ (Credible) เป็นมิตรและจริงใจ (Friendly/Heartfelt) มองโลกในแง่ดี (Positiveness) ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือ (Cooperative / Helpful) ระมัดระวังอากัปกริยา (The Use of Gestures) ยิ้มแย้ม (Smiling) เป็นผู้ฟังที่ดี (Good Listener) เปิดใจกว้างรับฟัง (Open Mind) เปิดเผย (Openness) เคารพนับถือผู้อื่น (Respectful) และให้เสมอภาคกับทุกคน (Equality)

นอกจากนั้น มีการใช้เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์การจัดกิจกรรมกลุ่ม กล้องวิดีโอ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล และเครื่องมือช่วยจดบันทึก ปากกา สมุดจด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำมาดำเนินการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน ขึ้นอยู่กับสถานที่ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของการสนทนาในขณะนั้น ส่วนแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้นได้นำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้แบบสัมภาษณ์นั้นมีความตรงตามเนื้อหาในการวิจัย

การรวบรวมข้อมูล

1. จัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจและความชัดเจนของประเด็นปัญหากับกลุ่ม
2. จัดเวทีเพื่อร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน
3. ดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน
4. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการบันทึก
5. วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือปรับปรุงกระบวนการดำเนินการที่ยังไม่สามารถพัฒนาขึ้นได้ โดยดำเนินการเป็นวงจรในข้อ 2 – 5 จนกลุ่มพอใจกับผลที่เกิดขึ้น (ดังภาพ)
6. สร้างรูปแบบและประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ

ภาพวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแบบมีส่วนร่วม

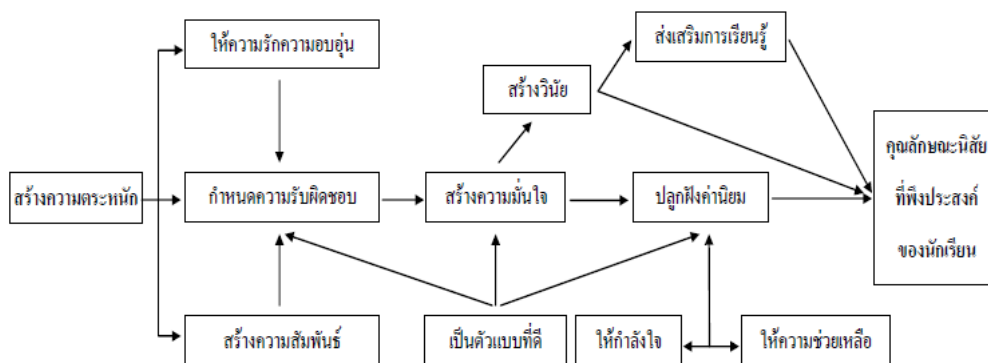
การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มาจากการสังเกตการ สัมภาษณ์ และหลักฐานเอกสารต่าง ๆ เพื่อหาความหมาย เหตุผล และเจตนาที่แท้จริงของปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างในบริบทของสนามที่ศึกษา จนกระทั่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องมารวมกันอิ่มตัว (Saturation) อันนำไปสู่ข้อสรุปของเหตุการณ์ตามลำดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างสมเหตุสมผล และ เชื่อมโยงข้อสรุปไปสู่การค้นพบรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ของนักเรียนอาชีวศึกษา เอกชนในที่สุด

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กระทำด้วยการจัดการแบ่งประเภทข้อมูลหลักและ ข้อมูลย่อย (Categories) แบ่งเป็นความคิด (Concepts) แยกเป็นหัวข้อใหญ่ (topics) และประเด็นย่อย (themes) ตามความคิดของกลุ่มที่ศึกษา (Emic) หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดรหัสของข้อมูลเบื้องต้นจาก การจัดการข้อมูลจนกระทั่งทำให้เกิดเป็นข้อเสนอเบื้องต้น (Etic) จนนำไปสู่การเชื่อมโยงเป็นรูปแบบที่ เข้าใจได้อย่างเป็นลำดับและสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ตามลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอุปนัย (Inductive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์กระบวนการขั้นตอนสำคัญ ตัวบ่งชี้ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล สรุปผลการวิจัยได้ว่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน เริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่ม จากนั้นผู้เกี่ยวข้องทุกคนร่วมกันกำหนดความรับผิดชอบพื้นฐานที่นักเรียนควรปฏิบัติ ในขณะที่ผู้ปกครองและครูที่ปรึกษาเสริมแรงด้วยการให้ความรักความอบอุ่นและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียนควบคู่กันไป จนกระทั่งนักเรียนเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น จึงจะทำการปลูกฝังค่านิยมและสร้างการมีวินัยเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีผู้ปกครองและครูที่ปรึกษาคอยเป็นต้นแบบที่ดีให้นักเรียน พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสมต่อเนื่อง จนนักเรียนสามารถแสดงคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ตามที่ร่วมกันกำหนดไว้ได้อย่างเป็นที่พอใจ สรุปเป็นรูปแบบได้ ดังภาพ

ประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีประสิทธิผลสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสามารถพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน ได้ 12 คุณลักษณะ คือ 1) ความประหยัด 2) ความเสียสละ 3) ความมั่นใจในตนเอง 4) ความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย 5) การแต่งกายเรียบร้อย 6) หลีกเลี่ยงอบายมุข 7) มาเรียนสม่ำเสมอ 8) เข้าเรียนตรงเวลา 9) มีอุปกรณ์พร้อมเรียน 10) กล้าแสดงความคิดเห็น 11) การซักถามเมื่อไม่เข้าใจ และ 12) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในระดับนโยบายโรงเรียน

☐ โรงเรียนควรประยุกต์รูปแบบการพัฒนาที่เกิดขึ้นและหลักของการพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษา นักเรียน และโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางด้านวิชาการ หรือกิจการนักศึกษา

☐ โรงเรียนควรกำหนดนโยบายเชิงรุกในการให้ความช่วยเหลือผู้ปกครองที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน อาทิ การอบรมจิตวิทยาวัยรุ่นในการอบรมเลี้ยงดูลูก เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

☐ ควรกำหนดโครงการการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนนี้ ให้เป็นส่วนหนึ่งในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

☐ ควรสร้างเจือใจให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ในการสนับสนุนการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยของนักเรียน อาจเริ่มจากการกระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้ามารับรู้ร่วมกันในประเด็นเร่งด่วน เช่น ในเรื่องของความรุนแรง อบายมุข หรือเพื่อนต่างเพศ เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

☐ ควรนำผลการวิจัยไปศึกษาต่อเนื่องเชิงปริมาณ เพื่อขยายผลและยืนยันองค์ประกอบที่เกิดขึ้น

☐ ควรนำวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไปใช้ในกระบวนการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียนในด้านพฤติกรรม หรือเพื่อสร้างคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์เฉพาะ มากกว่าการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งบางครั้งยากที่จะสร้างคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียนได้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นักเรียนมีการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน หรือป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนี้ นักเรียนรู้จักประหยัด เสียสละและช่วยเหลือกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมสำคัญทางศาสนา มั่นใจในการแสดงออก ส่งงานที่ได้รับมอบหมาย แต่งกายเรียบร้อย หลีกหนีจากอบายมุขทั้งปวง เข้าแถวทันเวลาที่โรงเรียนกำหนด เข้าเรียนตรงเวลาในแต่ละวิชา มีอุปกรณ์การเรียนครบตามลักษณะรายวิชา แสดงความคิดเห็นและนำเสนอหน้าชั้นเรียน ชักถามเมื่อไม่เข้าใจบทเรียนและอ่านหนังสือและค้นคว้าด้วยตนเองมากขึ้น

2. กระบวนการวิจัยนี้เป็นการสร้างระบบป้องกัน (Preventive System) ที่เข้มแข็งให้กับผู้เรียนมิให้ตกอยู่ในสภาพของปัญหา ซึ่งช่วยส่งเสริมการสร้างคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้ดีกว่าวิธีการแก้ไขปัญหา (Corrective System) ซึ่งเป็นระบบที่พบกันบ่อย ๆ ในแนวทางการปฏิบัติจริงของโรงเรียนซึ่งค่อนข้างยากที่จะสร้างคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียนได้

3. การพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียน จะเกิดผลดีกว่าหากเป็นกระบวนการบูรณาการร่วมกันระหว่างครูที่ปรึกษา นักเรียน และผู้ปกครอง ในการพัฒนาเป้าหมายและบทบาทร่วมกัน (Interrelation) ที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นพลวัต (Dynamic)

4. ผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษา และนักเรียนมีความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างกลุ่มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงระดับที่ดีมาก และทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกันและเปิดใจต่อกันในที่สุด อันเป็นพื้นฐานของการไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนได้

5. ผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษาและนักเรียนมีการช่วยเหลือร่วมมือกัน (Collaborative) อย่างจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้ปกครองหรือนักเรียนที่ประสบปัญหา เพื่อเอาชนะอุปสรรคที่พบไม่ว่าจะเป็นของนักเรียนหรือของผู้ปกครองก็ตาม